

NME Overbetuwe

Jaarverslag / activiteitenverslag 2014

Dit rapport is eigendom van Stichting NME Overbetuwe. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gebruikt zonder voorafgaande toestemming van NME Overbetuwe.

Contactpersoon: G. Gerritsen, secretaris Email: info@nmeoverbetuwe.nl

Verdere informatie op: www.nmeoverbetuwe.nl

Overbetuwe, mei 2015

INHOUD

Samenvatting	3
Voorwoord	4
1. Organisatie en beleid	5
1.1 Het team van NME Overbetuwe	5
1.2 Ontwikkeling en training	6
1.3 Samenwerking	8
2. Communicatie	9
3. NME aanbod	10
3.1 Educatieve arrangementen	10
3.2 Vijf thema's	10
3.3 Nieuwe arrangementen	11
3.4 Projecten	14
4. Bereik	17
4.1 Aantal scholen en aantal leerlingen	17
4.2 Gebruik NME producten sinds 2011	17
4.3 Bereik aantal leerlingen	18
4.4 Gebruik per thema	19
4.5 Resultaten scholenevaluatie	19
5. Conclusies	21
6. Wie, wat, waar	22

SAMENVATTING

Als vrijwilligersorganisatie is Stichting NME Overbetuwe er in geslaagd in het jaar 2014 de beoogde doelstellingen te realiseren.

Het NME aanbod is in 2014 verrijkt met enkele arrangementen in de thema's Groen en Biodiversiteit, Voedsel en Gezondheid, Water, Klimaat en Energie, afval en grondstoffen.

In maart 2014 heeft in de gemeente Overbetuwe de Landelijke Boomfeestdag plaatsgevonden bij Intratuin in Elst en hielpen schoolkinderen bij het aanplanten van bomen in Park Lingezen.

Een samenwerking is aangegaan met "Boerderij educatie Rivierenland", waarbij agrarische-, veeteeltbedrijven en tuinderijen uit de gemeente Overbetuwe zijn aangesloten en worden ondersteund door LTO. Een uitgebreide toelichting is te vinden onder hoofdstuk 1 (organisatie en beleid en hoofdstuk 3 (NME aanbod).

Het bereik van het aantal kinderen is gestegen van 46% (2012) naar 70% (2013) en is in 2014 gestegen tot 75%. In 2013 lag het gestelde doel (nl. 53%) al veel hoger (70%). In 2014 is dit ook hoger dan de doelstelling 60%.

In 2014 hebben wij veel aandacht besteed aan het aanbrengen van een goede en duidelijke structuur samen met onze vrijwilligers. Om de continuïteit te kunnen garanderen verzorgen wij zelf een basis natuurgidsen cursus voor nieuwe vrijwilligers en externe aanbieders.

Vanaf 2014 is de opstartfase voorbij en gaat de gewone exploitatiefase in. Het is een uitdaging om met de beschikbare middelen een groeiende deelname te laten zien. In hoofdstuk 4 (bereik) worden de percentages verder toegelicht. Stichting NME Overbetuwe kan verder bouwen aan die stijgende lijn als de gemeente haar support blijvend en langjarig toont.

VOORWOORD

Voor u ligt het inhoudelijk jaarverslag 2014 van de Stichting NME Overbetuwe. De organisatie zorgt voor doorontwikkeling en uitdaging om natuur- en milieu educatie mogelijk te maken voor alle scholen in de Gemeente Overbetuwe. Stichting NME Overbetuwe begeleidt scholen in het samenstellen van een passend natuur- en milieu- educatief programma en bemiddelt tussen de vragende en aanbiedende partij. Daarmee draagt zij bij aan de ontwikkeling van kennis en beleving van de natuur, leefomgeving en duurzaamheid en levert zij een bijdrage aan duurzaam handelen in de samenleving.

Zo'n 4700 kinderen komen door Stichting NME Overbetuwe in aanraking met de natuur en duurzaamheid binnen de Gemeente Overbetuwe. Zij leren er over, beleven er plezier aan en ontdekken zo ook dat we met elkaar zuinig op die natuur moeten zijn. Leren zien, inzien en ontzien worden daarmee aan elkaar verbonden.

Stichting NME Overbetuwe is een vrijwilligersorganisatie. Met enthousiaste en kundige vrijwilligers bouwen wij aan onze organisatie en aan NME in de gemeente Overbetuwe. Annette Bisseling heeft dit jaar als NME coördinator de organisatie ondersteund en samen met de vrijwilligers de continuïteit van de werkzaamheden kunnen garanderen en uitgebreid met nieuwe excursies en aanbieders en het onderhouden van nauwe contacten met de Gemeente Overbetuwe in zake onderwerpen die passen bij onze thema's

We zijn er trots op dat wij opnieuw een stijgende lijn kunnen presenteren in de resultaten. Zo'n 75 % van de leerlingen komt met een NME- activiteit in aanraking en dat steeds meer in een buitenactiviteit. Dit past bij onze aanpak om kinderen de natuur ook echt te laten beleven. De blijvende steun van de gemeente Overbetuwe is daarbij van onschatbare waarde!

Veel leesplezier,
Namens bestuur en werkgroep van NME Overbetuwe,

Anneke Manche, voorzitter

---

1. ORGANISATIE EN BELEID

1.1 Het team van NME Overbetuwe

Bestuur en werkgroep

In 2014 bestaat Stichting NME Overbetuwe (werkgroep en bestuur samen) uit 12 vrijwilligers. In het bestuur en werkgroep hebben er enkele wijzigingen plaatsgevonden. We zijn blij de vacatures ook weer opgevuld te hebben. De betrokken vrijwilligers vervullen functies in de werkgroep en het bestuur en zijn daarin verantwoordelijk voor een aantal taken binnen de organisatie. De vrijwilligers van de werkgroep onderhouden het contact met de scholen, begeleiden scholen inhoudelijk op het gebied van NME, zijn mede verantwoordelijk voor het uitzetten en onderhoud van het leskisten aanbod en verzorgen de deskundigheidsbevordering van de gidsen die excursies verzorgen voor schoolklassen in de gemeente Overbetuwe.

Vaste kracht

Stichting NME Overbetuwe kan niet functioneren zonder een vaste kracht voor minimaal 1 dag in de week (op freelance basis).

De vaste kracht zorgt voor samenwerking tussen bestuur – vrijwilligers – scholen en externe aanbieders. Daarnaast is de NME coördinator belangrijk in het onderhouden van contacten met de gemeente Overbetuwe, het Gelders NME netwerk, de organisatie van Park Lingezegen, Staatsbosbeheer en IVN Consulentschap Gelderland (Instituut voor Natuur Educatie en Duurzaamheid).

Werken met vrijwilligers

De vrijwilligers besteden in 2014 ca. 1400 uur aan het draaiende houden van Stichting NME Overbetuwe ondersteund door de NME coördinator.

Daarnaast is de Stichting NME Overbetuwe afhankelijk van de uitvoering van arrangementen door natuurgidsen van Bezoekerscentrum 't Pakhuis in Hemmen, Stichting Boerderij Lingezegen in Elst en externe aanbieders, vaak ook vrijwilligers. Hier werden ca. 700 vrijwilligersuren geleverd.

Het werken met vrijwilligers kent een eigen dynamiek. Anders dan in een professionele organisatie komt het er op aan de kwaliteiten en mogelijkheden qua inzet van vrijwilligers op elkaar af te stemmen. Het vrijwillig werken aan het behalen van afgesproken resultaten zorgt voor de noodzaak om hier extra aandacht te geven. Het moge duidelijk zijn dat dit met vallen en opstaan gaat. Het vraagt het nodige van werkgroep- en bestuursleden. Het bestuur is de vrijwilligers erkentelijk voor hun grote inzet voor de lokale samenleving. In het beleid van Stichting NME Overbetuwe is er dan ook ruimte voor het ontwikkelen, binden en samenwerken van de vrijwilligers. Stichting NME Overbetuwe is zeer afhankelijk van haar vrijwilligers.

1.2 Ontwikkeling en training

In 2014 is ingezet op het versterken van de kennis en kunde van de natuurgidsen en op bijscholing voor de NME coördinator en leden van de werkgroep op nieuw te ontwikkelen thema's.

De gidsencursus beslaat 8 bijeenkomsten. De eerste 4 vonden plaats in het najaar van 2013, de tweede helft in het voorjaar 2014. Er werden 15 natuurgidsen getraind. Door het grote succes is besloten de basiscursus te continueren en dit regionaal verder uit te breiden samen met NME centrum Lingewaard Natuurlijk in Bemmelen, waar de opzet van de cursus hetzelfde is. In het najaar van 2014 is er weer gestart met 5 nieuwe vrijwilligers. De cursus bestaat uit 8 ochtenden en iedere ochtend heeft een eigen thema. Zo is het mogelijk dat in het voorjaar van 2015 weer nieuwe cursisten kunnen instromen. Ook onze externe aanbieders binnen de gemeente Overbetuwe bieden wij deze cursus aan. Tevens kunnen mensen buiten onze gemeente aansluiten bij de cursus en betalen daarvoor een deelname tarief.

Met behulp van de methodiek "Sharing Nature" van Joseph Cornell (spelvormen voor natuurbewustzijn) zijn deelnemers getraind in werkvormen om natuurbeleving voor kinderen inhoud te kunnen geven. De methodiek wordt toegepast bij verschillende arrangementen/ excursies. In december 2014 heeft de NME coördinator een terugkomdag georganiseerd voor alle cursisten om zo ervaringen met elkaar te delen. Hier hebben 18 (oude en nieuwe cursisten) gebruik van gemaakt. Deze ochtend vond plaats op de locatie Landgoed Overbetuwe in Heteren.

De NME coördinator en leden van de werkgroep hebben in november 2014 deelgenomen aan het congres NWT (Natuur, Wetenschap en Techniek voor het basisonderwijs bij het NIBI (Nederlands Instituut voor Biologie) onderdeel Biologie plusschool. Dit is vooruitlopend op het integreren van natuur & techniek in het basisonderwijs.

1.3 Huisvesting en faciliteiten

Huisvesting

Stichting NME Overbetuwe heeft geen eigen centrum. Zij maakt gebruik van de educatieve mogelijkheden en opslag-, vergader- en ontmoetingsfaciliteiten van Stichting Boerderij Lingezen en Bezoekerscentrum 't Pakhuis. Stichting Boerderij Lingezen maakt in afwachting van een eigen locatie tijdelijk gebruik van een klaslokaal van de basisschool 'Stap voor Stap' in Elst.

Lingemobiel

Waar dat wenselijk is en mogelijk maakt Stichting NME Overbetuwe gebruik van het Lingemobiel, het rijdende klaslokaal van Stichting Boerderij Lingezen. In 2014 werd het Lingemobiel ingezet bij:

- de Landelijke Boomfeestdag bij Intratuin
- de vrijwilligersmarkt
- de Dag van het Park.

Samenwerking

Als NME makelaar is Stichting NME Overbetuwe direct afhankelijk van samenwerkingspartners in de regio. Zo onderhoudt Stichting NME Overbetuwe samenwerking met:

Binnen de gemeente:

- Gemeente Overbetuwe
- Parkorganisatie Park Lingezen
- Staatsbosbeheer
- Vitens
- Stichting Overbetuwe Groen Natuurlijk
- Landgoed Overbetuwe in Heteren
- Landgoed De Mellaard in Valburg
- Dierenspecialzaak 't Molentje in Elst.

Aangesloten bij Boerderij Educatie Rivierenland:

- Melkveebedrijf Mulder in Driel
- Biologisch melkveebedrijf Opneij in Hemmen
- Geitenbedrijf Bunt "De Grote Doorn" in Slijk Ewijk
- Biologische tuinderij "De Stroom" in Hemmen.

Buiten de gemeente Overbetuwe:

- NME Betuwe
- Natuurcentrum Arnhem
- Stichting Lingewaard Natuurlijk
- Het Gelders NME netwerk
- IVN Consulentenschap
- Waterschap Rivierenland
- Rijkswaterstaat
- Gmb van Oord
- Bureau Buitenwater
- SME advies
- Historische Tuinderij Lent'Warmoes'
- Fruitbedrijf en Landwinkel 'De Woerd' Ressen(via Boerderij Educatie)
- NIBI(Nederlands Instituut voor Biologie) Biologie Plus

---

2. COMMUNICATIE

Communicatie is voor Stichting NME Overbetuwe een belangrijk instrument om zichtbaar te zijn binnen de gemeente, zowel naar de scholen als naar andere maatschappelijke partijen en (potentiële) aanbieders van NME. Dit gebeurt via de regionale pers, website, links op de website van eerder genoemde organisaties, nieuwsbrieven en via direct mailcontact met de NME coördinator. Met de organisatie van de Landelijke Boomfeestdag is ook de Landelijke pers en media ingeschakeld.

Website

In 2014 heeft Stichting NME Overbetuwe gezorgd voor een afwisselende, informatieve website (www.nmeoverbetuwe.nl) zodat alle scholen op een herkenbare plek terecht kunnen voor een actueel overzicht van het NME aanbod (leskisten, materiaalzendingen, excursies en projecten). Scholen kunnen via de website in het bestelsysteem direct reserveren. Scholen vinden op de website een wisselend thematisch aanbod aan seizoensgebonden buitenactiviteiten en excursies, projecten, materiaalzendingen en gastlessen.

De NME schoolcoördinatoren bezoeken de website regelmatig en vinden de website duidelijk en goed met voldoende informatie. Verder is er in maart 2014 een link gelegd met de website van de Landelijke Boomfeestdag en later is er een verslag geplaatst met foto's bij de ervaringen.

Nieuwsbrief

Naast de website brengt Stichting NME Overbetuwe een nieuwsbrief uit die digitaal kan worden gedownload op de website en digitaal wordt verzonden aan alle scholen en excursie aanbieders. De nieuwsbrief verschijnt twee maal per jaar, in het voorjaar en direct na de zomervakantie en bevat actuele informatie ten aanzien van nieuw aanbod, projecten en de bestelling van materiaalzendingen en geeft daarnaast een beeld van NME ervaringen van het afgelopen seizoen.

De NME schoolcoördinatoren zijn blij met de nieuwsbrief en verspreiden deze onder alle leerkrachten.

3. NME AANBOD

Stichting NME Overbetuwe zet haar expertise in voor de ontwikkeling van nieuwe educatieve producten die een passende aanvulling vormen op het totale educatief aanbod van Stichting Boerderij Lingezen, Bezoekerscentrum 't Pakhuis en andere lokale aanbieders. Die nieuwe producten worden ontwikkeld in nauwe samenwerking met de lokale aanbieders, die deze producten in beheer nemen en aanbieden aan de scholen.

Stichting NME Overbetuwe stuurt daarmee wel in het aanbod dat beschikbaar komt voor de scholen en neemt het voortouw in het organiseren van nieuwe arrangementen.

3.1 Educatieve arrangementen

Het educatieve aanbod wordt vormgegeven in zogenaamde arrangementen die een voorbereiding kennen in de klas, een praktijkles of excursie op locatie en een afsluiting in de klas. Deze arrangementen moeten een duidelijke meerwaarde hebben voor het onderwijs. Met andere woorden: er moet vraag naar zijn bij de leerkrachten en het arrangement komt niet bovenop de reguliere lesstof maar is lesstof vervangend.

Inhoudelijk zoekt Stichting NME Overbetuwe steeds naar een goede balans tussen kennis, beleving en handelingsperspectief. Wij streven ernaar om deze drie componenten altijd in de educatieve arrangementen terug te laten komen. Wij vinden het belangrijk dat kinderen op een speelse manier in aanraking komen met de NME thema's en kunnen leren in levensechte situaties.

3.2 Vijf thema's

Stichting NME Overbetuwe volgt de vijf thema's die aansluiten bij het landelijke NME programma 'Duurzaam Door' en bij het gemeentelijk NME-beleid. In de opbouwfase van onze organisatie hebben wij in samenspraak met de NME schoolcoördinatoren een volgorde bepaald waarin we deze thema's gaan oppakken.

1. Groen en biodiversiteit (vanaf 2011)
2. Water (vanaf 2012)
3. Voedsel en gezondheid (vanaf 2013)
4. Energie/techniek en klimaat (vanaf 2013 /2014)
5. Grondstoffen en afval (vanaf 2014)

3.3 Nieuwe arrangementen

Aanschaf en ontwikkeling nieuwe leermiddelen

Stichting NME Overbetuwe werkt sinds 2011 nauw samen met NME Betuwe in het onderhouden en ter beschikking stellen van leskisten. Leskisten bevatten lespakketten met praktische materialen voor het uitvoeren van proefjes of activiteiten in de klas. In de komende jaren willen wij samen met NME Betuwe een leskistenlijn opzetten die van goede kwaliteit is, overzichtelijk voor de docent en een goede aansluiting vindt bij de landelijke NME thema's en excursies die wij aanbieden. Dit vraagt van de NME coördinator en vrijwilligers de nodige tijd. Ook gaat het Gelders NME netwerk hierin meedenken.

In 2014 hebben wij een nieuw lesarrangement (kist) groene energie voor groep 7/8 aangeschaft die al aan bovenstaande eisen voldoet. Deze leskist is tijdens de NME schoolcoördinatorenendag geïntroduceerd. Dit lesarrangement sluit goed aan bij het thema energie en duurzaamheid. In het bijzonder voor scholen die inmiddels al zijn voorzien van zonnepanelen en het past bij het beleid van de gemeente Overbetuwe.

Samen met een stagiaire van de Radboud Universiteit Nijmegen studierichting onderwijskunde is Stichting NME Overbetuwe bezig met het ontwikkelen van een lesarrangement voor groep 5/6 over groene energie.

Na een inventarisatie bij alle scholen in de gemeente Overbetuwe over het thema (zwerf-)afval is Stichting NME Overbetuwe in november 2014 begonnen met het ontwikkelen van een totaal lespakket voor groep 1 t/m 8, samen met SME advies. Hiervoor is door de gemeente Overbetuwe een subsidie aangevraagd bij de Landelijke subsidieverstrekker Afvalfonds Verpakkingen voor de gemeentelijke aanpak zwerfafval. Zie hiervoor Projecten (3.4).

Nieuwe Excursies

Rond het thema water zijn wij in september 2014 van start gegaan met de excursie Natuur en Cultuur in Meinerswijk, Arnhem waarbij ook aandacht wordt besteed aan Ruimte voor de Rivier, het waterbeheer. Het lesarrangement bestaat uit een les in de klas, een excursie en een eindopdracht (het maken van een informatiefolder). Dit arrangement is geschikt voor groep 6/7 en 8.

De pilotschool 't Startblok heeft het voor ons getest met groep 6 in september 2014 en was hier zeer positief over. Ook het lesarrangement over het thema water bij Vitens/Fikkersdries(drinkwater) is gestart en door de St. Willibrordusschool als pilot getest met groep 7 en 8 in september 2014. Vooraf krijgen de leerlingen in de klas een gastles van een medewerker van Vitens, daarna op een ander tijdstip een excursie met een rondleiding bij Vitens binnen en onderzoeksgerichte opdrachten buiten. Op school wordt de kennis die is opgedaan door de leerkracht besproken met de leerlingen.

Externe aanbieders

In 2014 zijn wij een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met Boerderij Educatie Rivierenland. Hierbij zijn 4 agrarische bedrijven uit de gemeente Overbetuwe aangesloten. Daarmee wordt scholen de mogelijkheid geboden om leerlingen kennis en ervaring bij te brengen t.a.v. de melkveehouderij, groententeelt en fruitkwekerij. Boerderij Educatie Rivierenland (waarbij LTO is aangesloten) zorgt voor training en de kwaliteit van de excursies bij genoemde bedrijven. Deze excursies sluiten aan bij het landelijke thema “voedsel en gezondheid”.

Agrarische bedrijven die excursies aanbieden:

- Biologische melkveehouderij Boerderij Opneij, Hemmen
- Melkveehouderij Boerderij de Aanval, familie Mulder, Driel
- Geitenbedrijf “De Grote Doorn” Slijk Ewijk
- Biologische Tuinderij de Stroom, Hemmen

In september 2014 hebben we een lesarrangement gemaakt voor groep 1 t/m 4 bij Dierenspeciaalzaak 't Molentje in Elst om kinderen te laten ervaren wat er bij de verzorging van huisdieren komt kijken.

Materiaalzendingen in de klas

Materiaalzendingen Gelderse Netwerk van NME centra

Stichting NME Overbetuwe werkt in Gelders verband mee aan de ontwikkeling van seizoensgebonden materiaalzendingen. Dit betreft levende materialen waarmee eenmalig een les kan worden uitgevoerd. In 2014 waren dit de materiaalzendingen :

- Vogels in de winter
- Van graan tot brood

Wij zien dat deze materiaalzendingen erg succesvol zijn omdat het laagdrempelige mogelijkheden biedt om in klassenverband met NME aan de slag te gaan.

Stimuleringspakket

Stichting NME Overbetuwe heeft wederom begin 2014 een stimuleringspakket van materialen verstrekt dat bestaat uit een:

- Terrarium
- kikkerlespakket
- vlinderpakket (koolwitjes in de klas)
- bijenlespakket

En tijdens de NME schoolcoördinatorenendag is aan alle scholen een oesterzwampakket uitgereikt, dat we hebben besteld bij Casa Foresta. Het doel is om leerkrachten te stimuleren hiermee zelf met NME in de klas aan de slag te gaan. De reacties waren zeer positief.

Het oesterzwampakket/project is een groot succes geworden.
Na het besproken te hebben in de klas (en precies zoals beschreven in het foldertje te handelen) was het wachten. Iedere dag controleerden de leerlingen of er "iets" gebeurde/te zien was.
Ons geduld werd op de proef gesteld en ja hoor het ging "gebeuren".
Ook de ouders die tijdens de inloopavond op de oesterzwammen afkwamen vonden het prachtig.
Met veel zorg zijn de oesterzwammen door de leerlingen verzorgd.
Er zijn uiteindelijk ook receptjes meegemaakt maar deze zijn thuis gemaakt en gegeten.
Het was erg leuk, genieten en leerzaam voor de leerlingen.

Johan Wanetie,
Leerkracht groep 8,
St. Jacobusschool Valburg.

Stichting NME Overbetuwe heeft naar aanleiding van dit succes besloten om in 2015 weer een deel van haar budget te gaan besteden aan stimuleringspakketten, waar leerkrachten blijvend iets aan hebben. Deze materialen en bijpassende leermiddelen zal door NME Overbetuwe zo worden samengesteld dat zo veel mogelijk klassen er iets aan hebben en leerkrachten m.b.v. een handleiding zelfstandig aan de slag kunnen.

3.4 Projecten

NME Overbetuwe heeft in 2014 meegewerkt aan een aantal projecten en daarnaast ook zelf projecten geïnitieerd.

Deze extra projecten vormen een plus bovenop het gesubsidieerde basispakket. Extra subsidie en fondsen maken vernieuwing mogelijk.

Landelijke Boomfeestdag, 12 maart 2014

NME Overbetuwe heeft meegewerkt aan de organisatie van de 58ste Nationale Viering Boomfeestdag, samen met de gemeente Overbetuwe, gemeente Arnhem en Nijmegen en Park Lingezegen organisatie bij Intratuin in Elst.

Het geheel werd georganiseerd door Stichting Nationale Boomfeestdag. Ruim 750 kinderen van 15 basisscholen hebben bomen geplant als groene verbintenis tussen de gemeenten Arnhem, Overbetuwe en Nijmegen. Uit de gemeente Overbetuwe deden 8 scholen mee met 258 kinderen. Het thema was "Kiezen voor bomen. Om zo ook het groen nog meer onder de aandacht van de politieke partijen te krijgen in de tijd van gemeenteraadsverkiezingen.

Groen kost niet alleen geld....., maar levert ook geld op, het is goed voor de gezondheid van mensen, bomen zuiveren de lucht in steden, een stad met veel groen is op een warme zomerdag koeler dan een stad waar groen ontbreekt.

Voor de kinderen was er het unieke Jeugd Groen Debat , ontwikkeld door het Nederlands Debat Instituut uit Hilversum. Kinderen leren spreken, luisteren en argumenteren. Het werd geleid door debatleider Joost Hoebink. Hij is coach van politici en presentator van evenementen en het gezicht van het Basisschool Debat Toernooi. Met de kinderen werd vooraf in de klas geoefend. Ze kregen 3 stellingen waarover ze moesten praten in de klas. Op de dag zelf gingen de kinderen een discussie aan met vertegenwoordigers van partijen in de Tweede Kamer, Provinciale Staten Gelderland en van lokale politieke partijen uit Arnhem, Overbetuwe en Nijmegen.

Na het Debat was er een groenmarkt waar Stichting NME Overbetuwe vertegenwoordigd was met de Lingemobiel . Scholen uit de Gemeente Overbetuwe die een foto hadden ingestuurd naar NME Overbetuwe van hun creatieve opdracht om zelf een fantasie boom te maken, werden beloond met een poster van die foto als aandenken.

Op de plantlocatie langs de A325 werden 3000 bomen en struiken aangeplant en een bomencirkel van 12 bomen. Ook hebben alle deelnemende scholen een schoolboom geplant met een zelf versierde boomfeestdag paal.

Gemeentelijke Boomfeestdag, 14 maart 2014

Met schitterend weer op 14 maart, hebben 100 leerlingen van groep 7 en 8 van De Elstar uit Elst, Staatsbosbeheer geholpen met het aanplanten van 200 Populieren in het Spoorbos in Park Lingezen. Het startsein werd gegeven door de wethouders Frank van Rooijen en Ruud Mooij van de gemeente Overbetuwe, die daarna ook mee hebben geholpen samen met Stichting NME Overbetuwe, vrijwilligers van Boerderij Lingezen en medewerkers van Park Lingezen om 200 Populieren aan te planten.

Energieproject

In 2014 is PCBS Clara Fabricius voorzien van zonnepanelen op het dak van de school. Stichting NME Overbetuwe heeft een lesarrangement (leskist) aangeschaft, groene energie voor groep 7/8. Zonne-energie, windenergie en aardwarmte komen hierin aan de orde. Kinderen gaan hiermee onderzoekend leren. Dit lesarrangement is ontwikkeld door Belevens onderwijs. Samen met een stagiaire van de Radboud Universiteit, onderwijskunde is Stichting NME Overbetuwe zelf bezig met de ontwikkeling van een lesarrangement voor groep 5/6. Inmiddels heeft de stagiaire met leerlingen van de RKBS St. Willibrordusschool zonne-energie en windenergie getest.

Zwerf(afval)

Samen met SME Advies heeft Stichting NME Overbetuwe, de NME coördinator, vrijwilligers en de scholen zelf een plan ingediend voor een educatieve aanpak van zwerf(afval) voor de basisscholen in de gemeente Overbetuwe. Dit sluit aan bij de subsidie van het Afvalfonds Verpakkingen voor de gemeentelijke aanpak van zwerfafval, waarin het ontwikkelen van bewustzijn en inzicht in de consequenties van zwerfafval en de waarde van afval als grondstof centraal staat. In juni 2014 heeft er een vooronderzoek plaatsgevonden op alle scholen in de gemeente, samen met de jaarlijkse evaluatie van NME activiteiten op de scholen. Het leverde verrassend enthousiaste reacties op. Scholen bleken behoefte te hebben aan een lesarrangement voor groep 1 t/m 8 met workshops. De helft van de scholen was ook geïnteresseerd in het deelnemen aan een opschoondag. Uiteindelijk is een modulair opgebouwd lespakket opgeleverd met aparte lessen voor groep 1 en 2, groep 3 en 4, groep 5 en 6, groep 7 en 8. Daarnaast is er ook een leskist ontwikkeld waarin alle benodigde materialen aanwezig zijn voor alle groepen. Stichting NME Overbetuwe heeft voor 6 leskisten materialen aangeschaft zodat 6 scholen tegelijk een afvalproject kunnen doen. In maart 2015 zal het lesarrangement worden getest, in combinatie met de landelijke opschoondag die jaarlijks in maart plaats vindt. In dit project werken Gemeente Overbetuwe en NME Overbetuwe samen om met de beschikbare extra middelen een nieuw thema op de kaart te zetten.

ACBS Dr. Lammerts van Bueren

 Jan Willem Kamerman, Laura Ramaker, Janet Hoogstraaten, Theo Dhont, Kira Haggenburg, Jaap Lamers en A.

- Intratuin Elst**
Joep Ebben, Gemma Walraven, Malou Wijnhoven
- Projectteam**
Werkgroep communicatie
 Gerrit van Scherrenburg, Staatsbosbeheer
 Wijnand Alink, Gemeente Overbetuwe
 Miranda Murphy, Gemeente Nijmegen
Werkgroep Educatie
 Rick Basten, Staatsbosbeheer
 Annette Bisseling, NME Overbetuwe
 GertJan Gerritsen, NME Overbetuwe
 Suus Baltussen
Werkgroep plantlocatie
 Jan Heersch (ontwerp)
- Pompidou Producties en Art.** Esmée van der Vlist

aties en faciliteiten: Intratuin-Elst en Park Lingezegen

RKBS Het Drieluik

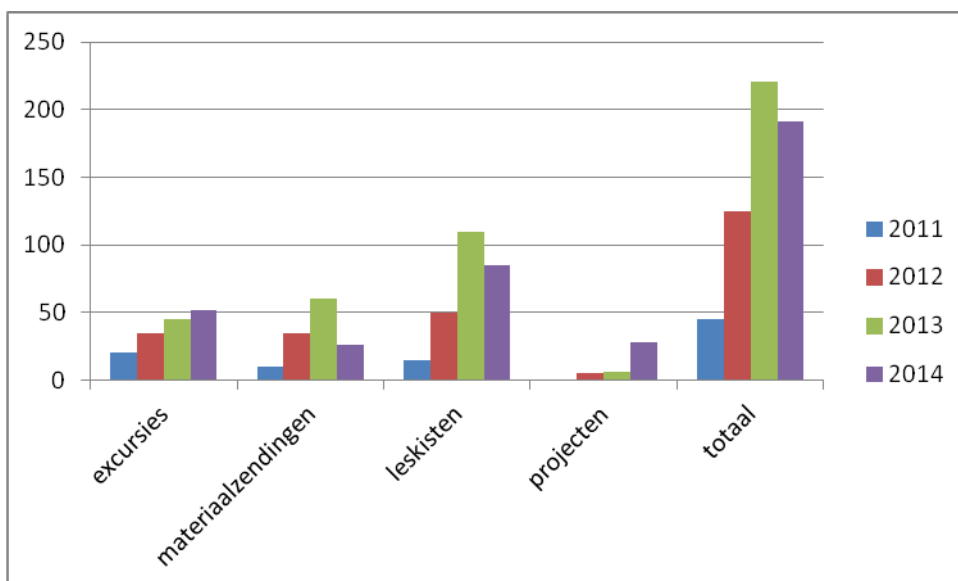
4. BEREIK

4.1 Aantal scholen en aantal leerlingen

In 2014 is de democratische school De Vallei in de gemeente Overbetuwe gestart. De gemeente Overbetuwe telt daarmee 23 basisscholen. Het aantal leerlingen in 2014 bedraagt ca. 4700.

4.2 Gebruik NME producten sinds 2011

Het doel van NME Overbetuwe is om in 2017 80% van alle basisschoolleerlingen in Overbetuwe te bereiken. De stijgende lijn in het gebruik van de NME producten (grafiek 1) laat zien dat wij op de goede weg zijn en dat de groei doorzet in 2014. In grafiek 1 is te zien hoe het gebruik van de NME producten zich de afgelopen vier jaar heeft ontwikkeld. Het gebruik van de leskisten en materiaalzendingen is in 2014 iets afgenomen. De deelname aan projecten is toegenomen.

Grafiek 1. Ontwikkeling gebruik van het aantal producten

De achterliggende cijfers laten een duidelijk onderscheid zien tussen de scholen onderling. We hebben te maken met acht grote afnemers. Dit zijn scholen waar de NME activiteiten min of meer een vast onderdeel zijn geworden van het curriculum, twee scholen meer dan in 2013. Een positieve ontwikkeling: het komt voor dat er per leerkracht zeker vier keer per schooljaar wordt deelgenomen aan NME activiteiten.

Van de in totaal drieëntwintig scholen zijn er eenentwintig scholen die meer gebruik zijn gaan maken van de diensten en producten van Stichting NME Overbetuwe. Twee scholen hebben in 2014 nog

niets afgenomen, waaronder de democratische school De Vallei (gestart in september 2014) en de school met de Bijbel. Deze scholen worden in 2015 extra begeleid. Alle leerkrachten die nu nog weinig bestellen hopen wij met de stimuleringspakketten over de streep te trekken. De scholen die de afgelopen jaren minder hebben afgenomen krijgen de komende periode extra aandacht in de begeleiding.

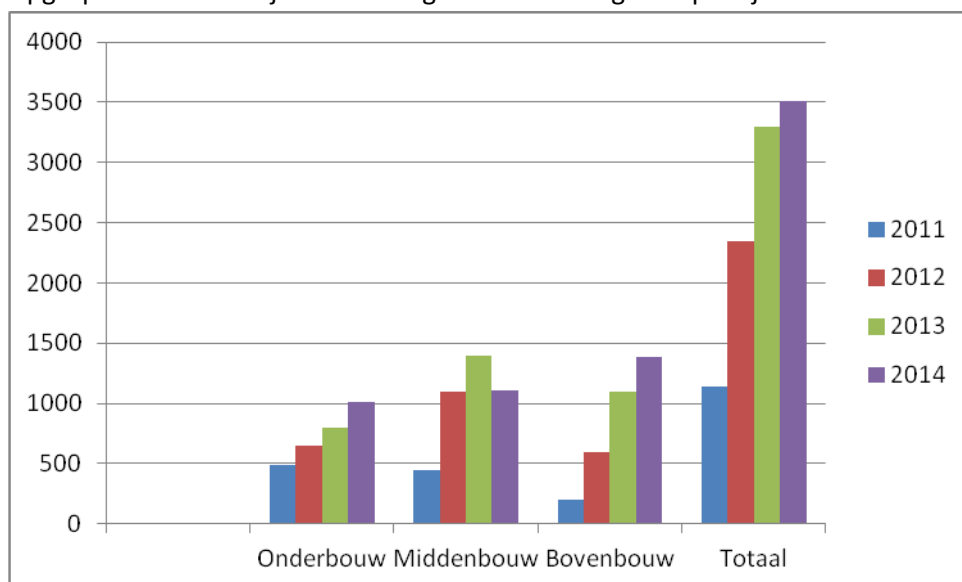
4.3 Bereik aantal leerlingen

Jaarlijks probeert NME Overbetuwe het aantal bereikte leerlingen te achterhalen op basis van het aantal afgenomen NME producten. Met de gegevens uit het bestelsysteem kunnen wij een vrij nauwkeurige schatting geven.

Op basis van de bestelgegevens en de scholenevaluatie komen wij tot de conclusie dat er in 2014 ca. 6000 contactmomenten hebben plaatsgevonden en dat wij in 2014 ca. 3500 leerlingen hebben bereikt. De gemeente telde in 2014 ca. 4700 leerlingen. Dat betekent dat we momenteel bijna 75% van alle leerlingen uit de gemeente Overbetuwe bereiken.

Het doel voor 2014 was gesteld op 60 %. We mogen daarmee constateren dat we een goed resultaat hebben behaald.

Opgesplitst naar leeftijd en niveau geeft dit het volgende plaatje:

Grafiek 2 : Ontwikkeling in het aantal bereikte leerlingen per bouw van de totale gebruikte producten. Onderbouw groep 1-2, middenbouw groep 3-4-5, bovenbouw groep 6-7-8.

In 2014 krijgen leerlingen gemiddeld 1,7 momenten per jaar een natuurproject of een excursie. Dit kan per school hoger of lager liggen. Onze doelstelling is te promoten dat elk kind elk jaar vier keer in contact komt met een NME-activiteit.

Naast de contactmomenten via Stichting NME Overbetuwe, zorgen scholen ook zelf voor

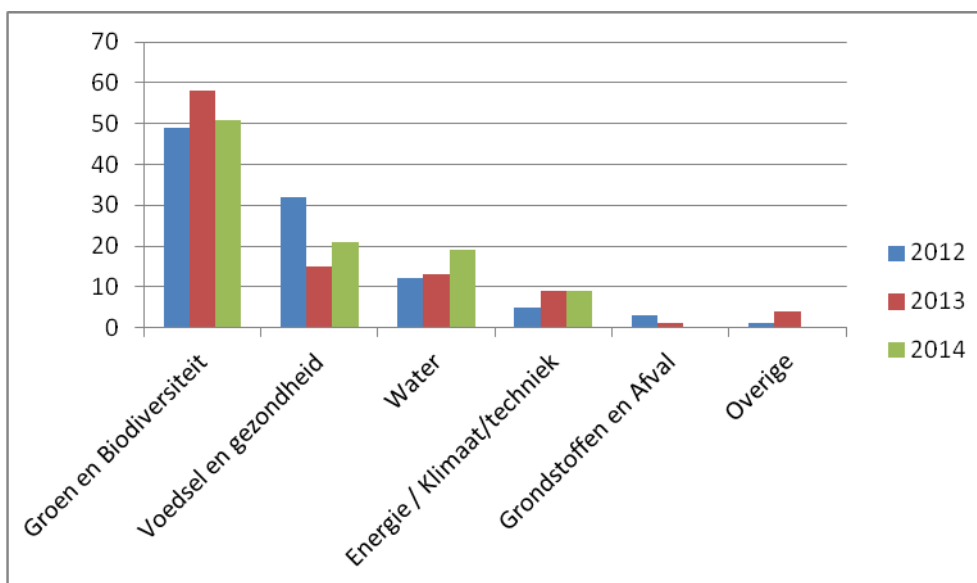

contactmomenten. Het is de bedoeling dat scholen dat ook blijven doen. Samen met de NME schoolcoördinatoren streven we wel naar een samenhangend en kwalitatief geheel. De gegevens van de scholen geven op dit moment nog onvoldoende zicht op het totaal. We streven ernaar dit in de komende jaren in samenhang te kunnen bekijken.

Stichting NME Overbetuwe neemt daarin dan minder de uitvoerende rol en meer de adviserende.

4.4 Gebruik per thema

In onderstaande grafiek 3 is te zien dat de scholen op dit moment nog steeds de meeste waarde lijken te hechten aan de thema's Groen en Biodiversiteit. Enerzijds heeft dit te maken met de interesse vanuit het onderwijs (werd bevestigd tijdens de bijeenkomst met de NME schoolcoördinatoren), anderzijds zijn wij ook nog druk bezig met ontwikkeling van meer aanbod op de andere thema's. Zodra dat allemaal beschikbaar is vermoeden wij dat door de breedte van de keuze, docenten ook de andere thema's gaan ontdekken. In 2014 is er geen gebruik gemaakt van het thema Grondstoffen en Afval. Eind 2014 is een start gemaakt met de ontwikkeling van een lesarrangement voor dit thema.

Grafiek 3. Gebruik van producten per thema (in procenten van het totaal)

Wij zijn op dit moment tevreden over de behaalde resultaten in 2014 en zien dat voor 2015 al weer veel bestellingen zijn binnengekomen.

4.5 Resultaten scholenevaluatie

Op basis van de resultaten blijft het gebruik door de scholen licht stijgen. Over het algemeen zijn scholen tevreden over het aanbod en geven zij het goed aan als er verbeteringen mogelijk zijn aan lessen of materialen. Ervaringen van leerkrachten en leerlingen verschijnen regelmatig in onze nieuwsbrief maar ook op de website van de school. Uit de scholenevaluatie 2014 komt naar voren

dat de leerkrachten over het algemeen erg tevreden zijn over de begeleiding door de NME coördinator en de vrijwilligers van Stichting NME Overbetuwe.

Tijdens de evaluatie komt naar voren dat vrijwel alle scholen het belang van NME-activiteiten onderschrijven en de NME schoolcoördinatoren bezig zijn om NME activiteiten beter te verankeren in de curricula. Iedere school hanteert daarbij zijn eigen uitgangspunten en heeft eigen prioriteiten en een eigen budget dat niet voor alle scholen even ruim is.

Uiteraard is iedere school vrij om op zijn eigen manier invulling te geven aan natuur- en techniekonderwijs en heeft iedere school specifieke wensen. Stichting NME Overbetuwe probeert zo veel mogelijk in te gaan op vragen van de scholen en stemmen het aanbod af op de wensen. Zij stimuleert leerkrachten om vooral ook zelf meer met NME-activiteiten te doen in de klas en rondom de school. Een aantal leerkrachten is hier al enthousiast mee bezig. Het stimuleringspakket sluit daar direct bij aan en wordt erg gewaardeerd. Ook veel ouders worden betrokken bij excursies en komen kijken naar het resultaat van het stimuleringspakket naar presentaties van de kinderen.

We constateerden tijdens de evaluatie dat op 8 scholen NME-activiteiten al redelijk zijn geïntegreerd in het curriculum. Dit wordt bevestigd door de cijfers van de gebruikte producten. We zagen in de evaluatie dat 21 scholen inmiddels bestellen, maar wat minder producten afnemen. Uit de gebruikcijfers van 2014 blijkt dat er nog 1 school is die niets heeft afgenomen en er een nieuwe school is gestart per 1 september 2014. In 2015 gaan deze scholen ook producten afnemen. Wij zien dat het voor een aantal scholen wat tijd kost om NME-activiteiten te verankeren in het curriculum. Wij zullen hen daarin begeleiden en denken dat op een termijn van enkele jaren alle scholen actief met NME-activiteiten aan de slag zullen zijn en wij dit terug zullen zien in de gebruikcijfers.

---

5. CONCLUSIES

Beleidsmatig heeft Stichting NME Overbetuwe de doelstellingen met haar vrijwilligersorganisatie bereikt. De scholen worden met een beperkt budget in stijgende lijn ondersteund. 75% bereik van leerlingen is boven haar verwachting.

Er is een prettige samenwerking met de werkorganisatie van de Gemeente Overbetuwe. Stichting NME Overbetuwe probeert een juiste aansluiting te vinden bij gemeentelijke beleidsissues (denk aan de boomfeestdag, ecologie, energie en (zwerf-)afval) en zorgt hier voor samenhang en een groter bereik in de gemeente o.a. met het klimaatbureau.

Voor Stichting NME Overbetuwe is het een uitdaging om met de beschikbare middelen en als vrijwilligersorganisatie een groeiende deelname te laten zien en deze vast te houden. Dat kan alleen als de gemeente haar support blijvend en langjarig toont. Het proactief benutten van gelden van fondsen voor projecten in samenwerking met de gemeente geeft kansen voor een blijvende vernieuwing van het programma.

---

6. WIE, WAT, WAAR

Contact gegevens

Adres secretariaat: Brienenshofsingel 8, 6662 MJ Elst

Email: info@nmeoverbetuwe.nl

Website: www.nmeoverbetuwe.nl

Bestuur

Anneke Manche (voorzitter) – namens Stichting Boerderij Lingezen

Gertjan Gerritsen (secretaris) – namens Stichting Boerderij Lingezen

Rolf Lathour (penningmeester) – namens Stichting CNME 't Pakhuis

Ries Euser – namens Stichting CNME 't Pakhuis

Maarten Jurgens – namens Directiebestuur Overbetuwe (Primair Onderwijs)

Overige vrijwilligers

Administrateur: Henk Rüger

Onderhoud leskisten/lesmateriaal : Johan Vooren, Hans Cornelissen, Brigit Willemsen, Ellis Verheul, Hendrien Hendriks

En verder de natuurgidsen van Bezoekerscentrum 't Pakhuis en Stichting Boerderij Lingezen/Landerij De Park.

Bezoekerscentrum 't Pakhuis: Atie Huygen, Fred v.d. Berg, Ria v.d. Berg, Henk Hendriksen, Jos Nijkamp, Kees Meijer, Luuk Mombers, Piet Broekhof, Kathy Luchies-Hendriksen, Gerda Heddes, Kors van der Torren, Eeline Leenstra

Stichting Boerderij Lingezen: Karin Degen, Mieke Uyttewaai, Kees van Nes, Rob Jansen, Ineke Merken, Harrie Rietbergen, Annette Snikkenburg, Cees Landman, Janny de Vries, Monique Timmermans,

Werkgroep

Annette Bisseling

Ben Cornelissen

Gertjan Gerritsen

Netty van Cappellen

Emma Haspels

Jan Sival

Eric Wagemans

Coördinator NME Overbetuwe

Annette Bisseling vanaf 1 oktober 2013

Deelnemende scholen:

Naam School	NME contactpersoon	Plaats
ACBS Dr. Lammerts van Bueren	Irene de Werd	Zetten
Basisschool Sam Sam	Henk Jansen	Oosterhout
CBS Clara Fabricius	Mariëtte Hubers	Herveld
CBS De Ark	Astrid van Pommeren	Elst
CBS De Meeuwenberg	Alice van Steenberg	Driel
CBS De Wegwijzer	Marian Peters	Elst
CBS Koningin Juliana	Helen van Mourik	Heteren
Democratische school De Vallei	Maaïke van Mourik	Elst
Ds. Van Lingen school	Marloes Tollenaar	Zetten
OBS De Esdoorn	Paul Baayens	Elst
OBS De Klimboom	Chantal van Ralen	Heteren
OBS De Meander	Andries Huiskamp	Driel
OBS De Okkernoot	Margriet Akkerman	Zetten
OBS De Zonnepoort	Inge Clappers	Elst
OBS Stap voor Stap	Tanja van Veenendaal	Elst
RKBS 't Startblok	Elize van Tongeren	Elst
RKBS De Elstar	Mieke Steijns	Elst
RKBS De Haafakkers	Daniëlle Creuwels	Heteren
RKBS Het Drieluik	Kitty van Kerckhoven	Driel
RKBS St. Willibrordus	Carien Peterswarnaar en Jesse Hendriks	Herveld
RKBS Sinte Werfert	Eef van Druyten	Elst
School met de Bijbel	Martine Lammers	Randwijk
St. Jacobusschool	Johan Wanetie	Valburg